

захист жертв війни та багато інших, які прямо чи опосередковано торкаються даного питання.

На сучасному етапі не може бути актуальним підхід, який встановлює, що відсутність правосуб'єктності у фізичної особи керується тим, що суб'єкти міжнародного права характеризуються незалежністю, в той час як індивіди знаходяться під юрисдикцією держави. Це пов'язано зі змінами які мали місце у міжнародному праві. В наш час, суверенітет держави не є повним та всеохоплюючим, а фізичні особи наділені правами та обов'язками, які за своєю природою мають міжнародно-правовий характер.

Слід зазначити, що враховуючі ті процеси, які на даний момент мають місце у міжнародному праві, питання міжнародної правосуб'єктності є вкрай актуальним та важливим, враховуючи інтенсивний розвиток та динамізм глобальних процесів. Послаблення ролі державного суверенітету держав, відкритість державних кордонів та розширення міжнародного співробітництва, все це збільшує роль індивіда в міжнародному праві. Але все ж таки переважна більшість науковців не визнає фізичну особу носієм міжнародної правосуб'єктності, а вказує, що індивід є лише учасником міжнародних правовідносин, з чим я не можу погодитись, враховуючі вищесказане. На мою думку з розвитком міжнародних процесів, фізична особа буде визнана суб'єктом міжнародного права більшістю науковців і дане питання не буде викликати жодних сумнів.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Ю. В. Щокін

Є. С. Молькіна¹

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОНАСТУПНИЦТВА УКРАЇНИ

Правонаступництво вважається одним із найдавніших інститутів міжнародного права. Вважається, що вперше поняття правонаступництва ввів Гуго Гроцій у трактаті «Про право війни та миру» (1625), де зазна-

¹ Студентка 4 курсу факультету підготовки кадрів для Пенсійного фонду України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

чав, що «Не підлягає сумніву, що особу спадкоємця в силу правонаступництва як публічної, так і приватної власності вважається як та ж особа, що і померлий попередник» [1, с. 195]. Під міжнародним правонаступництвом сьогодні розуміють перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права (право попередника) до іншого (правонаступника) внаслідок виникнення або припинення існування держави або зміни її території [2, с. 151].

Актуальність даного питання зумовлена тим, що навіть сьогодні проблема правонаступництва виникає у деяких державах. Зокрема, 9 листопада 2015 року Парламентом Каталонії було прийнято Резолюцію 1/XI про початок політичного процесу в Каталонії внаслідок результатів виборів 27 вересня 2015 року. Цією Резолюцією Парламент Каталонії проголосив початок процесу побудови незалежної Каталонії, оголосив про відкриття установчого процесу відкритої, активної участі громадян у підготовці фундаменту для майбутньої конституції Каталонії. Парламент Каталонії оголосив готовність розпочати переговори здійснювати їх демократичним шляхом, і погоджується з необхідністю повідомити іспанську владу, Європейський Союз і все міжнародне співтовариство. Крім того, у додатку містяться заходи, що будуть застосовуватися урядом у майбутньому, спрямовані на захист фундаментальних прав та правових інститутів Іспанії, пов'язаних із створенням незалежної Каталонської республіки [3]. Однак, не дивлячись на те, що розпад СРСР відбувся ще у 1991 році, питання правонаступництва є й досить надзвичайно актуальним в Україні, адже безліч питань досить не врегульовані.

Незалежно від великої кількості прецедентів створення нових держав, довгі роки норми інституту правонаступництва склалися із норм звичаєвого права. Але, на сьогодні, існує два універсальні договори, прийняті під егідою ООН: Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 року (Україна приєдналася до цієї конвенції 17 вересня 1992 року) і Віденська конвенція про правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1978 року (Україна приєдналася до даної Конвенції 17 листопада 1992 року). Однак, не одержавши до початку 1993 року мінімально необхідного для набрання чинності числа ратифікацій (15), не стали діючими й їх норми продовжують застосовуватися як міжнародний звичай [2, с. 152].

Питання щодо правонаступництва держави має велике значення для України, адже Україна є повним правонаступником УРСР та частковим

правонаступником СРСР й деякі питання розподілу державної власності, державних архівів, державних боргів СРСР залишаються й досі невирішеними.

Так, Віденською конвенцією 1983 р. передбачено, що правонаступництво держав не стосується прав та обов'язків кредиторів (ст. 36), тобто кожна з створених держав в відповідній частці бере на себе зобов'язання та відповідальність щодо боргів первісної держави. Також цими Конвенціями закріплюють можливість вирішення регульованих ними питань за допомогою міжнародних договорів, укладених між державою-попередницею і державою-спадкоємицею. При укладенні договорів, пов'язаних із правонаступництвом, оцінюються всі чинники, знаходяться компромісні і взаємоприйнятні рішення, враховуються інтереси третіх держав, міжнародної спільноти в цілому [4, с. 13].

СРСР та Україна також пішли шляхом укладання договорів. Так, в Україні питання правонаступництва первинно було врегульовано Меморандумом про взаєморозуміння щодо боргу іноземним кредиторам СРСР та його правонаступників від 28 жовтня 1991 р. й Комюніке від 24 листопада 1991 р., в яких були викладені взаємні зобов'язання учасників зустрічі. Меморандумом про взаєморозуміння щодо боргу іноземним кредиторам СРСР було встановлено основний принцип виплати зовнішнього боргу СРСР – принцип солідарної відповідальності. Дія цього принципу передбачалася в тому, що якщо одна держава-спадкоємець виявить, що не в змозі виплатити свою частку боргу, то інші партнери по Меморандуму повинні взяти на себе зобов'язання у частині, що приходяться на частку цієї учасниці. Ця домовленість повинна була діяти до укладення окремої двосторонньої угоди, яку Сторони повинні були підписати до 31 грудня 1992 р. На виконання цієї угоди Російська Федерація зобов'язувалася надати Україні повну інформацію про всі активи й боргові зобов'язання колишнього Союзу, а також їхніх рухах, починаючи з грудня 1991 р.

Але, указаній інформації надано не було, і тому до 31 грудня 1992 р. згаданої угоди не було укладено і Україна відмовилася від передач Російській Федерації прав і функцій на управління українською частиною зовнішнього боргу та фінансових активів СРСР, заявивши, що вона бере на себе виплату відповідної частини цього боргу.[5, с. 210] Хоча Угодою про розподіл всієї власності колишнього Союзу РСР за кордоном від 6 липня 1992 р. і було встановлено, що частка України в активах колишнього Радянського Союзу становить 16,37%. Однак, повноцінна оцінка

власності не була проведена. Крім того, в даній Угоді також зазначається, що питання про оцінку і розподіл Алмазного фонду СРСР повинно регулюватися спеціальною Угодою, але оцінка і розподіл також проведені не були, більш того спеціальної Угоди не було підписано.[6] Лише 17 вересня 1993 року Верховна Рада РФ на своєму засіданні оцінила нерухомість за кордоном в 8-10 млрд, проте ніякої інвентаризації в ході оцінки не проводилося. Вперше офіційна інформація про вартість власності вже незалежної Росії була представлена 3 липня 1995 на пресконференції заступника голови Держкоммайна В. Фатєєва. Згідно з представленими даними, балансова вартість закордонної власності Росії склала 9,2 млрд доларів (ринкова вартість склала, за неофіційними даними, від 10 до 100 млрд доларів). Треба відзначити, що дана оцінка була зроблена на основі реєстру держвласності СРСР з включеними до нього змінами на 1995 рік тобто, з урахуванням продажу та відчуження власності в період з 1991 по 1995 рр., що дозволяє говорити про те, що загальна сума вартості союзного майна була значно вищою.

Пізніше Україна взяла на себе виплати боргу і юридично це було закріплено у Протоколі від 16 січня 1993 р. Так, було визначено, що Україна та Росія визнають відповідальність за борг колишнього СРСР. Україна та Росія будуть окремо відповідальні за обслуговування зовнішнього боргу колишнього СРСР, причому Україна та Росія відповідають у відповідних частках цього боргу (це положення підлягало уточненню). У разі, якщо одна зі сторін порушить графік платежів, інша сторона не повинна буде відповідати за невиконання зобов'язань. Також встановлювалося, що Україна та Росія укладуть до 31 березня 1993 року міждержавну угоду про управління та розподіл всіх активів колишнього СРСР (як це визначено країнами – правонаступницями колишнього СРСР) та проведуть фактичний розподіл таких активів у погоджені строки. [7] Проте, Проте вже 8 лютого 1993 р російською стороною було прийнято документ, який суперечив протоколу від 16 січня. Б. Єльцин підписав Указ «Про державну власність колишнього Союзу РСР за кордоном». Відповідно до даного документа Російська Федерація була оголошена державою- правонаступником СРСР і прийняла на себе всі права на нерухоме та рухоме власність колишнього СРСР, що знаходилося за кордоном, а також виконання всіх зобов'язань, пов'язаних з використанням цієї власності [8]. Такий Указ був обумовлений тим, що закінчувалися чергові тимчасові відстрочки з виплати боргу Паризькому клубу, і Росія хотіла продемонструвати, що спроможна поодиноці випла-

чувати борг, без допомоги України. Ще одна причина полягала в тому, що у випадку, якщо Україна взяла б на себе відповідальність за виплату боргу, Росії довелося б виплатити українській стороні з рахунків Зовнішекономбанку належну їй частку (близько \$ 450 млн), а також віддати частину золотого запасу СРСР (78 тонн або \$ 750 млн). Враховуючи дуже складну економічну обстановку в Росії, можна припустити, що такої суми у Росії не було. Варіант з виплатою української частки, що становить \$ 11 млрд, виглядав краще, оскільки можна було б домогтися довгострокової відстрочки по платежах, не виплачуючи відразу значні за обсягом суми грошей. Тривалі переговори не мали наслідком єдине рішення.

3 квітня, після чергового засідання Паризького клубу, була досягнута домовленість про реструктуризацію зовнішнього боргу СРСР, в результаті якої Росії була надана 10-річна відстрочка по обслуговуванню заборгованостей за 1993 р на суму \$ 15 млрд, а також прийнято рішення про те, що кредитори не потребуватимуть з Росії українську частину боргів до того моменту, поки це питання не буде урегульовані між Москвою і Києвом. [9, с. 60]

Завершити розгляд питання щодо правонаступництва України остаточно так і не вдалося, так Угода між Україною та РФ про врегулювання питань правонаступництва щодо зовнішнього боргу та активів колишнього СРСР від 9 грудня 1994 року (так званий «нульовий варіант») була останнім вагомим актом серед низки актів стосовно правонаступництва. Однак, ратифікована вона так і не була, оскільки Постановою Верховної Ради України № 86/97-ВР від 19.02.97 «Про порядок ратифікації Угоди між Україною і Російською Федерацією про врегулювання питань правонаступництва щодо зовнішнього державного боргу та активів колишнього СРСР» було визначено, що питання про ратифікацію згаданої Угоди буде розглянуто Верховною Радою України після надання Російською Федерацією вичерпних даних про активи і пасиви колишнього Союзу РСР, укладення та набуття чинності цілої низки угод між Україною і Росією, які б врегульовували окремі питання у цій сфері, та встановлення між двома країнами режиму вільної торгівлі у повному обсязі.

Цією ж Постановою Уряду України було рекомендовано провести відповідні консультації з російською стороною, вжити інших відповідних заходів з метою внесення рекомендацій Верховній Раді України щодо ратифікації цієї Угоди.

Таким чином, необхідність чіткого, всебічного регулювання міжнародного правонаступництва є проблемою, яка й досі не вирішена. Вели-

ка кількість питань тривалий час залишається без розгляду та міжнародне співтовариство не поспішає їх вирішувати. Хоча нещодавно Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 333 і була створена Міжвідомча робоча група з вивчення можливих шляхів захисту інтересів держави у вирішенні питання правонаступництва щодо зовнішнього державного боргу та активів колишнього СРСР, однак остаточний розгляд даного питання ще попереду, оскільки необхідно зібрати всі необхідні докази та підтвердження, на підставі яких висвітлювати проблему правонаступництва України міжнародній спільноті. В свою чергу, Російська Федерація все зволікає з наданням повної інформації про стан всіх боргів та активів, підтвердженої висновками міжнародного аудиту, а отже, взагалі весь процес правонаступництва призупинений і це створює велику кількість перешкод для роботи новоствореної Робочої групи.

Література:

1. Гроций Г. О праве войны и мира. Книга вторая [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.civisbook.ru/files/File/Groziy.Kn2.pdf>
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право [Текст] : підручник / М. О. Баймуратов. – Х. : Одиссей, 2008. – 704 с.
3. BUTLLETÍ OFICIAL DEL PARLAMENT DE CATALUNYA XI legislatura primer període número 7 dilluns 9 de novembre de 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.parlament.cat/document/borc/153123.pdf>
4. Галан В. О. Аспекти застосування міжнародного договору у випадках правонаступництва держав / В. О. Галан // Право і Безпека. – 2008. – Т. 7, № 2. – С. 13-19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pib_2008_7_2_5.pdf
5. Галан В. О. Практика врегулювання проблем державного боргу колишнього СРСР / В. О. Галан // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – Харків, 2003. – Вип. 64. – С. 206–212
6. Угода про розподіл всієї власності колишнього Союзу РСР за кордоном [Електронний ресурс] – Режим доступу http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_022
7. Протокол про схему обслуговування боргу колишнього СРСР Україною і Росією (укр/рос) Україна, Російська Федерація; Протокол, Міжнародний документ від 16.01.1993 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/643_115
8. О государственной собственности бывшего Союза ССР за рубежом : Указ Президента Российской Федерации от 08.02.1993 № 201 [Електронний

ресурс] – Режим доступу: http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102021492.rada.gov.ua/laws/show/ru/997_022

9. Захов А. С. РОССИЯ И СТРАНЫ СНГ: ПРОБЛЕМА УРЕГУЛИРОВАНИЯ ВНЕШНЕГО ДОЛГА СССР : [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.gramota.net/materials/3/2015/7-1/16.html

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри Міжнародного права В. О. Галан

І. А. Моренець¹

ПРОБЛЕМИ УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІНОЗЕМЦЯМИ

Одним з основних напрямків державної політики України є реалізація комплексу заходів, спрямованих на охорону дитинства. Приділення особливої уваги цій проблемі на найвищому державному рівні пов'язане з ситуацією, яка склалася з сирітством та дитячою бездоглядністю в нашій країні. Так, за даними Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини, при Міністерстві у справах сім'ї, молоді та спорту в Україні нараховується близько 100 тисяч таких дітей. Слід зауважити, що жодні заклади дитячого виховання не в змозі замінити справжню родину, саме тому, усиновлення є пріоритетним з поміж інших способів влаштування дітей у сім'ю [3, ст. 9-11].

Однією з найгостріших проблема є проблема міждержавного усиновлення. Дитяча проблематика одержує увагу і прихильність з боку суспільства всюди в світі. Українським законодавством дозволено усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Важка соціально-економічна ситуація, яка, на жаль, склалася у нашій державі негативно впливає на одну із найважливіших складових – українські сім'ї. Вона відбивається на усьому соціумі, часто нівелюючи традиційні сімейні цінності. Сім'я і шлюб дедалі більше втрачають свої соціальні функції. Саме сімейні проблеми та конфлікти спричиняють значну кількість негативних явищ, зокрема біологічне та соціальне сирітство. Наслідком зазначених проблем, а також деяких інших факторів є поширення уси-

¹ Студентка 5 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для органів юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого